

פרוטוקול מס' 266

מישיבת ועדת החוקה, חוק המשפט
מיום ב', כ"ח בכסלו תשל"ג - 4.12.1972, שעה 11.15

נכחו:

חברי הוועדה:

- י. גולדשמידט - היו"ר
- א. אנקוריון
- י. ארידור
- מ. ביבי
- ג. האוזנר
- ב. הלוי
- י. הרדי
- א. לבנבראון
- א. עופר
- י. ח. צדוק
- י. ה. קלינגהופר

מוזמנים:

- א. ידין - משנה ליועץ המשפטי לממשלה
- י. קרפ - עוזרת בכירה ליועץ המשפטי לממשלה

מוזכרת הוועדה:

ר. פלחי

רשמה:

א. עצמון

סדר היום: המשך הדיון בחוק יסוד: זכויות האדם.

- 473 -

(מס' 11.12.72 ק"ק)

אני פותח את הישיבה.

היו"ר י. גולדשמידט:

אנחנו עוסקים היום בחוק יסוד: זכויות האדם. למרות רצוננו לא לחזור על כל הדיונים של ועדת המשנה, אבל לגבי דברים שמוגשים לנו בשתי גירסאות אין לנו מנוס מלקבל את הכרעת הוועדה והדבר אמור לגבי סעיף 2. בפעם האחרונה הודענו לחברי הוועדה בע"פ ובכתב שהיום נכריע בובר.

חה"כ הלוי, יושב-ראש ועדת המשנה, הכין לנו היום הצעה נוספת כדי להקל עלינו את ההכרעה בין האפשרויות. כמו-כן בקשתי חה"כ הלוי לנהל את הישיבה במקומי החל משעה 12,00 ועד לסופה.

ב. הלוי: אני מברך את החבר החדש שהצטרף אלינו היום כחבר בוועדה.

לסעיף 2 היו כמה גירסאות וההכרעה דרושה לגבי מספר דברים. הסעיף אומר: כל אזרחי ישראל שווים בפני החוק; או הכל שווים בפני החוק. זאת אחת השאלות השנויות במחלוקת שעומדות להכרעה.

בהמשך לא יופלה בין אזרח לאזרח או בין אדם לאדם - לפי נוסח ב'. השאר נוסכם על דעת כולם מטעמי גזע, לאום וכיו"ב.

היו חברים שביקשו להעמיד להכרעה את המלים: אולם אין בכך כדי לגרוע...

מאחר ובדיונים של שתי הישיבות האחרונות היה לכמה חברים הרושם שהניסוח של גירסא ב' ניתן לפרושים שונים אני הכנתי נוסח אחר ומבקש מכם לעיין בו.

הנוסח הוא: הכל שווים בפני החוק, לא יופלה בין אדם לאדם מטעמי גזע מין וכו'. ובמקום גירסא ב' להוסיף את הנוסח שהבאתי היום והוא: אולם אין בכך כדי לגרוע מכל חוק המייחד זכויות או חובות או כשרות לתפקידים לאזרחי המדינה, ומכל חוק הנותן תוקף לאזרחי היהודי של מדינת ישראל.

אני רוצה לנסק את ההצעה: היא צמחה על רקע ההצעות הקודמות שהיו בטבלת ההשוואה של חברים שונים. החברים שדגלו בגירסא א' לצמצם את השוויון לאזרחי המדינה חשבו שאם נכתוב כל אדם לאדם תלך לאיבוד האבחנה המותרת בין אזרח ושאינו אזרח בחוקים כגון בחירות לכנסת או מינויים לנשיא המדינה או שופטים. לא היתה לנו שום כוונה לפגוע בזכויות היתר של אזרחים כולל גם חוקים כגון שירות בצה"ל.

כלומר, הכל מסכימים שיש לאבחן בין אזרחים ולא אזרחים שישנם כחוקים השונים. היתה אפילו דיעה שכל כתבנו לא יופלה בין אדם לאדם מטעמי גזע, מין וכו' ולא כתבנו מטעמי אזרחות אז מתוך השתיקה אפשר להסיק את המסקנה שאין לגרוע מזה.

לכן אני מציע שענין של אזרחים יופרד מהענין של השוויון. כלומר, הכל שווים, אפלייה אסורה בין כל בני אדם, אבל חוק המייחד זכויות, חובות או תפקידים לאזרחים הוא לנטייתו ואינו בגדר של אפלייה בכלל.

החלק השני מתכוון לחוק השבות ולכל החוקים הקשורים לחוק השבות. גם חוק האזרחות במידה שהוא מבחין בין אזרחות מכח השבות ובין אזרחות שאיננה מכח השבות.

ב. הלוי:

אם נסתכל בטבלת ההשוואה נראה מספר ניסוחים:
פרופ' קלינגהופר אומר - הוראות הסעיפים 36
ו-37 אין בהן כדי לפגוע בכל דין הבא להגן על אשה באשר היא אשה, ואין
בהם כדי לגרוע מהוראות חוק הקובעות את זכותם של יהודים לעלות לישראל,
או לכל דין המתנה זכויות, חובות או כשרות לתפקידים צבוריים באזרחות
הישראלית.

כה"כ ארזי אומר: אין באמור בסעיף קטן (א)
כדי לגרוע מהוראות חוק השבות או כל דין המתנה זכויות או חובות או
המתנות לתפקידים צבוריים באזרחות ישראלית או הוראות כל דין המגינות
על אשה באשר היא אשה.

השופט חיים כהן אומר: אולם אין בהוראות סעיף
זה כדי לפגוע בהוראות כל דין המגינות על האשה באשר היא אשה ואין בו
כדי לגרוע מהוראות חוק השבות או חוק האזרחות או כל דין המתנה זכויות
או חובות אזרחיות או קבלת תפקידים צבוריים באזרחות הישראלית.

כלומר, מה שאני מציע פה זה מכרסה ע"י כפי
הצעות אחרות. אני מצדיק את הניסוח שלי המוצע מפני שהוא לא מפרט את
חוק השבות וחוקים אחרים. הלא הדבר הוא בעיקרו לעתיד לבוא מכיון שבסעיף
האחרון של ההצעה כתוב שהחוקים הקיימים נשארים בתוקפם. כדי להציל את
חוק השבות והחוקים הקיימים לא נחוץ דבר. התיקונים והחידושים לחוק
השבות יהיו כפופים לסעיף 2. לכן אני מציע לכלול חוקים שונים בלי לקבוע
רשימה שקשה לפנות אותה היום בדיוק לפי הענין. כל החוקים ההם מוצדקים
לפי ההשקפה של מגילת העצמאות ולכן שם נאמר מדינת ישראל היא מדינה
יהודית שתפקידה קיבוץ גלויות וכו'. כלומר, הוכרז שמדינת ישראל היא
מדינה יהודית וחוק השבות הוא כתוצאה מזה. כל אלה הן תוצאות של מה
שאנחנו קוראים האופי היהודי של המדינה.

מכיון שכתבנו לא תהיה אפלייה מטעמי דת,
לאום וכו'. כלומר, שאסור להפלות בין יהודים ואחרים בשום חוק אבל יש
אפלייה שאנחנו קוראים לה אבחנה המצדיקה את האפלייה בגלל אופייה הסיוח
של המדינה.

היו"ר י. גולדשמידט:

אנחנו מיצינו את הנושא לכל דוחנו במשך
שתי ישיבות. מונחות לפנינו שתי הצעות.
הצעה אחת שנקראת גירסא ב' וההצעה של חה"כ הלוי מהיום. אני מבקש
להימנע מכל דיון על הצד העקרוני אלא לחייב או לשלול או לתקן את
ההצעות המונחות לפנינו.

פ. ביבי:

אינני שלם עם צעדו של חה"כ ב. הלוי שהניח
להצבעה הצעה חדשה בעוד שלפני חברי הוועדה
היה הנוסח של שתי הגירסאות. בניח שההצעה הזאת תתקבל כיצד נסביר זאת
לחברי הוועדה שבאה להצבעה הצעה חדשה שלא היתה לפנייהם בישיבה הקודמת?
לפחות שחברי הוועדה ידעו על קיומה יום אחד לפני ההצבעה ולא ברוב
האחרון.

היו"ר י. גולדשמידט:

המצב איננו כך מכיון שבשתי ישיבות המליאה
הועלו כמה הצעות ורעיונות ע"י חה"כ ארזי
שאמר פעמים אחדות שצריך להכניס את ענין של אופי המדינה וחוק השבות.
כך שחה"כ הלוי לא העלה הצעה רעיונית חדשה אלא בגדר הסיכומים שבניד
הלבן שהוא סיכום של דיונים שנראו כאפשריים. אין בהצעה הזאת חידוש
ענייני ומהותי זה ניסוח של דברים שהיו בדיונים בוועדה הועלו עתה על
הכתב.

י. ארידור: אני רוצה להביע בצער את התנגדותי להצעה של חה"כ ב. הלוי. איננו פותרים דבר ע"י ההצעה הזאת. נכון שהנוסחה בגירסא ב' - שאני תומך בה - היא משפטנית אבל גירסא משפטנית טובה על פני גירסא לא משפטנית שתביא לסיבוכים. אתן כמה דוגמאות של סיבוכים שיכולים להיות אם תקבל הצעתו.

היא באה לפתור את שאלת האבחנה לטובתם של יהודים ולטובתם של אזרחים אבל שתי השאלות האלה אינן השאלות היחידות שבהן דיושה לנו האבחנה הזאת. ישנה שאלה של אבחנה פסיבית של דת. יהיו אנשים שפסיביות דת לא יוכלו להתחתן - כך קיים החוק הנוכחי של מדינת ישראל. איננו מתכוונים ע"י הצעת החוק לתקן את דיני נישואין וגירושין בישראל. מי שרוצה לתקן אותו יגיש הצעת חוק פרטית. לפי גירסא ב' אפשר להבחין בין סוגי בני אדם מטעם שהוא ממין העניין. אז ענין של כהן וגרושה יחשב לטעם שהוא ממין העניין - זו תהיה אבחנה בין סוגי בני אדם פסיבית דת אבל מטעם שהוא ממין העניין. אם פותרים על העניין, אז העניין הזה עומד בסימן שאלה.

למשל, יש הוראות חוק שמנדילות בין עדות ואנחנו קובעים שזאת לא תיחשב כאפלייה בין עדות אלא אבחנה פותרת. למשל, למשרת הרב הספרדי לא יוכל להיות מועמד אשכנזי - זאת אבחנה מוצדקת.

אפילו לגבי מעמד חברתי איננו יודעים מה זה נקרא כהן - האם זה מעמד חברתי או לא. או שזה מעמד חברתי או שזה דת אבל בודאי שזה נתפס בדת. איננו יודעים אם השתייכות ארגונית איננה סיבה לאבחנה. אנו מבחינים לטובה אנשים שהשתייכותם בעבר היתה השתייכות לפחתרת. האבחנה הזאת לגבי וותק במשרדי משלה, לתת להם עדיפות על פני אנשים עובדי מדינה שלא היו שייכים להתארגנות הזאת. האבחנה הזאת מוצדקת כיצד ננסח את האבחנה הזאת.

גם מבחינת מין אפשר לתת דוגמאות וגם מבחינת ארץ המוצא. יש היום הוראות שנותנות בתחום החינוך עדיפות - ומוצדקת - לארץ מוצא של ההורים. ברור שהוראה זאת מסתמכת על איזה שהיא סמכות חוקית.

אין לנו ברירה אלא ללכת לפי נוסח ב' מטעם שהוא ממין העניין זהו נושא משפטי שמבחינת המשפט הוא כל כך ברור.

א. עופר: הנוסח הזה מכניס אלמנט חדש שלא היה עד עכשיו בוועדה. מדוע יש להכניס בחוק יסוד זכויות האדם את ענין של אופייה היהודי של המדינה - כל זה מחייב מחשבה. אני מסכים שזה מכניס אותנו לויכוח חדש בשעה שהנוסחה שעבדנו עליה ויש הסכמה עליה היא ההכרעה בין שתי הגריסאות.

י.ה. קלינגהופר: אני תומך בהצעתו של חה"כ הלוי. פה הוא הציג שני דברים: "הכל" במקום כל אזרחי ישראל. אני גם מצטרף לנוסחה של גירסא ב' שהוחלפה בשום שאיננו רוצים שהסיוטא שלנו תתייחס לסוגיית האבחנה, כי מובן מה זה אבחנה. אני כלל לא רוצה להתייחס לזה באותה צורה שחה"כ י. ארידור התייחס לזה. הוא טוען שזה לא שלם בשום שיש שאלות של דת, ענין אישות, עדות וכיו"ב. אני מבין לרוחו אבל הכל נכנס לפי קו המחשבה שבא על ביטויו בפסק-דין של יוסיפוב שזה נכנס למסגרת של האבחנות ולא של האפלייות.

אני רוצה להביע תיקון קל בהצעה. לפי דעתי לא החוקים הם שנותנים תוקף לאופייה היהודי של המדינה אלא קודם כל יש הכרזה שיש לה חשיבות משפטית מבלי שהיא תהיה חוקית. אני הייתי מציע לכתוב: ומכל חוק הנותן ביטוי לאופייה היהודי של מדינת ישראל.

היו"ר י. גולדשטיינר: גם אני תומך בגירסא א' שאומרת "הכל" שווים בפני החוק. כמו-כן אני תומך בהצעתו של חה"כ הלוי עם התיקון של הביטוי במקום תוקף. אני אומר שזכויות האדם במדינת ישראל אינן חייבות להיות נייטרליות בניסוחן כאילו הן זכויות האדם בהכרזת האו"ם. לכן אני סבור שסגן הדין שזה יבוא לידי ביטוי.

מבחינת ההצבעה - ישנן שתי הצעות: הצעה של גירסא ב' וההצעה שהגיש לנו היום חה"כ הלוי.

א. עופר: אני טוען שזאת הצעה חדשה..

ב. הלוי: הרעיון שהועלה בהצעתי דובר עליו במשך הרבה ישיבות. כל הזמן עמד לנגד עינינו הענין של חוק השבות או האזרחות אם צריך לומר זאת במפורש או להגיד זאת באופן כללי. אני רציתי באופן טכני לרשום את זה ואין זה חריגה מהנושא או מכל הצעה ששמענו. אם מישהו חולק על זה אני מוכן להוריד את ההצעה. בגלל זה לא צריך לדחות את ההצבעה.

א. עופר: אפשר להצביע היום על הנוסח אזרחים או הכל. הגורם של אופייה המדיני של המדינה מופיע בפעם הראשונה בוועדה וזהו אלמנט שצריך לחשוב עליו.

י.ח. צדוק: גם אני מבקש שלא להצביע היום. אני חושב בתגובה ראשונה שבאיזה שהוא מקום כאשר תהיה לנו חוקה צריך להיאמר משהו על אופייה היהודי של המדינה. אני די ברמת מתיאור מדינת ישראל כמדינה יהודית בהוראות סובסטנטיביות לצורך חוק יסוד זכויות האדם.

א. לבנבראון: אני מצטרף לדיעה של קודמי שלא להצביע היום על התוספת הזאת.

מ. ביני: ישנה אפשרות נוספת שחה"כ הלוי יקח את ההצעה שלו בחזרה.

ב. הלוי: אני מוכן לקחת בחזרה. הלכתי במובן ידוע בעקבות חה"כ צדוק. אינני יכול להצביע בעד כל אדם אם לא יבוא לאחר מכן סייג לאזרחות. בישיבות הקודמות רוב החברים נטו לכתוב: הכל שווים בפני החוק וגם לא תהיה אפלייה בין אדם לאדם אבל היה צריך איך שהוא למצוא אפשרות להציל את הדברים המוסכמים בינינו וזה ענין האזרחות, השבות וכיו"ב. מכיון שראיתי בטבלת ההשוואה את ההצעות של החברים: ארזי, קלינגהופר וכהן, הלכתי בשיטה הזאת.

א. אנקוריון: לכאורה, היות ואני תומך בהצעה על אזרחים ואזרחים ואדם לאדם הייתי צריך לברך על התוספת הזאת אבל אני חושש לברך עליה. אני מקבל את דעתו של חה"כ צדוק בענין זה. אני רוצה תוספת שתעשה אבחנה אבל אני חושב שמה שמציע חה"כ ארידור לקבל את גירסא ב' בטענה שזה ברור, בעיני זה לא כל כך ברור. לפי דעתי זה לא מכסה את הכל.

לפי דעתי אי אפשר להפריד את הסעיף הזה לגבי ההצבעה. כי הדברים קשורים אחד בשני. אני מציע לא להצביע היום על הסעיף הזה ונתקדם בסעיפים אחרים.

י.ח. צדוק: גישת היסוד שלי היא שלא תיתכן שום אפלייה בין אזרח לאזרח. אינני מוכן לשום סייג בין אזרחים. אני רוצה להפלות בין אזרחים ולא אזרחים יהודים ולא יהודים. רק ליהודים יש זכות להגיע ארצה ומשהגיעו אין שום אפלייה בין אזרחים.

ב. הלוי: יש הבדל בין אזרחים מכוח השבות לבין אזרחים שלא מכוח השבות.

היו"ר י. גולדשמידט: הוחלט: שהצבעה תידחה לישיבה הבאה.

עתה אני מוסר את הנהלת הישיבה לידי חה"כ ב. הלוי.

היו"ר ב. הלוי:

סעיף 3: סעיף 3 כמעט שלא היה שנוי במחלוקת. ברשימה של ההשגות מציע חה"כ צדוק להוסיף: "אין לפגוע בזכות זו אלא עפ"י חוק." הוא הציע זאת לפני שהכנסנו את המלה "כדין". אני מציע תיקון קל לכתוב חוק במקום "דין": כל אדם זכאי להגנה חוקית על חייו, גופו, נפשו ושמו הטוב.

מכיון שהניטוי "דין" זה דבר רחב ביותר. פה דברנו, לפשל, שחוק לשון הרע מאזן בין שמו הטוב של אדם לבין זכות חופש הביטוי בגבולות ההוגנים אפילו אם זה פוגע. לכן אני מציע לומר במקום "כדין" "כחוק" או חוקית.

א. אנקוריון: בעיני לא המלה "כדין" ולא המלה "כחוק" מבטאים את הדבר שחה"כ צדוק רצה להגיד. בתור דוגמא ניקח את שמו הטוב - החוק הזה יתן הגנה כדין על שמו הטוב - מה פרוש הדבר? - אנחנו יודעים שחוק לשון הרע קובע שורה שלמה של הגנות אבסולוטיות וההגנות מותרות שלמות זה ששמו הטוב של אדם מוגן היום בחוק יכול אדם לומר לשני שקרן או רוצח במקרים מסויימים. מה יהיה על כל ההגנות הללו? דוגמא נוספת על חייו - אני יודע שיש הגנה עצמית. נדמה לי שאותו אדם שזכאי כדין, זה איננו מבטא את כל העניין של הסייגים וההגנות. אותו הדבר הגנה חוקית - האם הגנה חוקית פרושה הגנה שתקבע בחוק? - אני מוכרח לומר שבעיני זה איננו אותו הדבר.

לדעתי, לאחר שאנחנו נותנים את העקרון שאדם זכאי מוכרחים לומר גם את הסייג אלא אם... או אין לשלול זכות זאת אלא עפ"י חוק ובהליכים הקבועים בחוק.

היו"ר ב. הלוי: איזה ערך חיובי נשאר אז?

א. אנקוריון: הפסוק הראשון קובע את זכותו של האדם לאחר מכן אופרים שאפשר לשלול או להגביל את הזכות הזאת עפ"י חוק ובהליכים הקבועים בחוק.

ג. האוזנר: אני מסכים לחלק הראשון מדבריו של חה"כ אנקוריון. גם לא נראה שהאבחנה "כדין" פרושה עפ"י דין במשמעותו בפקודת הפרשנות וחוקית במשמעותו עפ"י חוק בפקודת הפרשנות. כאשר אופרים "כדין" זאת אופרת הגנה מסודרת שיש לה ביטוי בחברה יש לזכור את המטרה העיקרית של חוק יסוד זה שהיא במידה רבה חינכתית. לכן המלה "כדין" יש לה משמעות רחבה יותר. אם בכוונת היושב-ראש לצמצם את זה אך ורק על אותן הגנות שהחוק לפי הפרוש המוגבל שלו בפקודת הפרשנות מעניק, אז הייתי מעדיף את הפירוט הרחב יותר, אם כך אני מציע להשאיר את המלה "כדין" כי זה נותן את הביטוי הרחב יותר מהמקובל.

י. ח. צדוק: השאלה הראשונה שצריך לשאול מה טיבו של הסעיף הזה? - האם אנחנו רוצים שהסעיף כשלעצמו יהיה מקור של זכויות או אנחנו עוסקים כאן במעין דקורטיבי גרידא. אנחנו עוסקים כאן בסעיף דקורטיבי גרידא ומה שאנחנו אופרים הוא שמן הראוי שיהיו קיימים במדינת ישראל חוקים שנועדו להשגת המטרות האלה ובמסגרת החוקים האלה ניתן לאדם הגנה על גופו, נפשו, חייו ושמו הטוב. אבל לא יכול לבוא אדם ולומר חוק לשון הרע אין בו כדי הגנה מספקת על שמי הטוב; או חוק המאפשר הגנה עצמית אין בו הגנה מספקת על גופי ולכן אני מכח סעיף 3 של חוק יסוד: זכויות האדם תובע הגנה נוספת.

י.ח. צדוק:

אני רוצה לומר שאדם זכאי להגנה על חייו, גופו, נפשו ושמו הטוב במידה שההגנה הזאת נתונה לו בחוקים במסגרת החוק, עפ"י חוק. כלומר, אדם זכאי להגנה על כל הערכים האלה במידה שהחוק מעניק לו אותם במסגרת החוקים. יכול להיות שהמלה "במידה" היא קולעת לפטרה; או עפ"י חוק. על כל פנים יש לבחור את הכולל ביותר בין האפשרויות האלה.

י. הררי:

אני בעד המלה "דין" ולא חוק. אם יהיה כתוב חוק יפרשו את זה לא כהצהרה ואז אדם יבוא וידרוש חוק חדש שיגן על גופו.

אני מקבל את התוספת של חה"כ אנקוריון בתיקון קל במקום המלה לשלול הייתי כותב אין לפגוע בחוק זה אלא עפ"י חוק. מכיון שלשלול אי אפשר אבל לפגוע בזכויות האלה אפשר.

א. אנקוריון:

אילו חשבתי שזה רק סעיף דקורטיבי אז הייתי מקבל אותו כפי שהוא. האמת היא שהוא לא סעיף דקורטיבי וחוק היסוד יהיה חוק ויש להיות זהירים בנוסח. אני מוכן שייאמר הדבר הרחב ביותר ומה שמנוסח כאן הוא דבר רחב וטוב. אני מקבל אותו כפי שהוא אלא מה החששות שלי לגבי הסייגים שגם הם ענין חוקי. אני מציע שלא ייאמר בצורה שלילית ואני מוכן גם להוציא את המלה לשלול. הצעתי היא: אדם זכאי להגנה כדין על חייו, גופו, נפשו ושמו הטוב. זכות זאת אפשר להגביל רק עפ"י חוק ובהליכים הקבועים בחוק.

י.ח. צדוק:

אם אנחנו מוסיפים את התוספת הזאת אנחנו ע"י כך מחזקים את הפרוש האפשרי שהרישא כשלעצמה מקור של זכויות. מהותו של הסעיף הזה היא שונה מהותם של סעיפים אחרים. כאשר אמרנו בסעיף אחר שלאדם יש חופש דיבור התכוונו לכך שהזכות הזאת היא אבסולוטית אלא אם כן מטעמים של בטחון וכו' אפשר להגביל אותה. נקודת המוצא היא שאם אין חוק המגביל אותה אז החופש הוא אבסולוטי. המצב פה הוא שונה. פה אנחנו אומרים שיש לאדם זכות להגנה. כלומר, שצריך להיות חוק להענקת הזכות הזאת. הזכות הזאת לא צומחת מעצמה אלא צריך להביא חוק כדי להגן על הזכות הזאת. כלומר, זה לא ענין שאנחנו כותבים זכות ולאחר מכן מסייגים אותה. פה בא החוק להעניק את הזכות ובלי החוק הזכות איננה קיימת. לפשל, אם לא יהיה חוק לשון הרע אז אפשר לפגוע ללא הגבלה בשמו הטוב של אדם כי יש חופש הביטוי. אין הגנה על הערכים האלה אלא אם יש חוק שמגן עליהם. כלומר, בלי מכשיר סטטוטורי נוסף כל מה שכתוב פה הוא כלי ריק. בו בזמן שלגבי חירויות אחרות שמדובר עליהם המכשיר הסטטוטורי הוא מכשיר מסייג. פה הוא מכשיר מבצע.

לכן יש לומר שלאדם יש זכות זאת במידה שהחוק נותן לו אותה ולא שישנה זכות וישנו סייג.

ג. האוזנר:

אני חולק על תוכן של הענין. אינני חושב שעיקרו של הסעיף הזה ועיקרם של סעיפים אחרים הוא לצוות לחוקק חוקים שיביאו לידי התוצאה המצוייה במגילת זכויות האדם. אנחנו מכריזים כאן על נורמות מסוימות המקובלות בחברה ואין פרושו של דבר שיש זכות לכל אזרח ללכת לבית המשפט או לממשלה ולבקש לחוקק חוק כי כך כתוב במגילת זכויות האדם. לא זו הכוונה. אנחנו כותבים מגילת זכויות שהיא הכרזה ותוצאה של השקפה שלנו על מקומו של הפרט בחברה. ברור שאדם זכאי בחברה מתוקנת שחיו יקבלו הגנה וכן כבודו ושמו הטוב. אי אפשר ללכת רחוק יותר.

פרופ' ידון:

הכנסנו את המלה כדין בסעיפים 3, 5 ו-6. אני עדיין לא רואה את המשמעות של המלה בין שיהיה כתוב "כדין" ובין שיהיה כתוב חוקי. אני מסכים עם דבריו של חה"כ האוזנר שהחלק הראשון הוא ענין של אישור של זכות טבעית ואין צורך שיהיה חוק מיוחד לצרכים אלה כי זה נובע מהסדר הטבעי בעולם.

פרופ' ידין:

אם אני לוקח את סעיף 5, בתור דוגמא, שם כתוב: כל אדם זכאי להגנה כדין על קניניו; אין מפקיעים נכס, אין מוציאים אותו מרשות בעליו או מחזיקו ואין מטילים הגבלה על השליטה או השימוש בו אלא מטעמים של טובת הכלל, לפי חוק, בהליכים שנקבעו בחוק ותמורת פיצוי באות, זולת אם שלל או הגביל החוק את הפיצוי.

כלומר, החלק הראשון הוא החלק הדקדוקי והחלק השני הוא פועל יוצא מההכרזה הכללית שמדבר על דברים יותר מפורשים. אותו הדבר עושה סעיף 4, סעיף 6, סעיף 7 (א) ו-(ב). אני סבור שגם בסעיף 3 לא צריך לשאת לא את המלה "כדין" ולא את המלה חוקי. יש לכתוב: אדם זכאי להגנה על חייו... ואין לפגוע בכל הערכים האלה אלא עפ"י חוק.

כלומר, ההגבלה היא לא זה שנותן הגנה אלא חוקים פוסלים או מגבילים פגיעות. כי זכות של חיים, גוף ונפש אי אפשר לשלול זה ניתן לאדם מהטבע אבל אפשר לפגוע בדברים אלה ויש לשלול אותן אלא במידה שהחוק נותן בסיס לכך.

א. אנקוריון:
אני מוכן לקבל את הנוסח הזה. הרעיון הוא שבאופן פוזטיבי נותנים את הזכות.

י. הררי:
אני לא רואה כל פסול שתישאר המלה "כדין". גם לגבי סעיפים 5 ו-6 אינני רואה צורך במחיקת המלה "כדין".

א. לבנבראון:
אני הייתי מצטרף לנוסחה כפי שהיא. אני חושש שמתוך רצון לשמור על החוק אנחנו עלולים לפגוע בזכויות שאנחנו רוצים לתת עפ"י החוק. לכן המלה "כדין" מכסה את הכל ללא כל תוספת. אם תועמד הנוסחה כפי שהיא להצבעה אני מצביע בעדה.

היו"ר ב. הלוי:
ישנן כמה הצעות: הצעה אחת - להשאיר את הסעיף כמו שהוא. הצעה שניה - לפחוק את המלה "כדין" ולכתוב: אדם זכאי להגנה על חייו, גופו, נפשו ושמו הטוב. אין לפגוע בכל אלה אלא עפ"י חוק.

ג. האוזנר:
נוצר דבר משונה שאנחנו קובעים עקרון שאפשר ע"י חוק להגביל את הזכויות הטבעיות.

היו"ר ב. הלוי:
המלה "כדין" כוללת את כל הדברים האלה. ישנה הצעה שלישית - להשאיר את המלה "כדין" בנוסף לתוספת.

הוחלט: התקבל הסעיף בניסוחו הקיים.

א. אנקוריון:
אני מציע להוסיף את המלים: אין מגבילים זכות זאת אלא עפ"י חוק.

היו"ר ב. הלוי:
פי בעד הוספת המלים: אין מגבילים, או אין פוגעים בזכות זאת אלא עפ"י חוק?

ההצעה נפלה.

א. אנקוריון:
אני מבקש לרשום הסתייגות.

ב. הלוי:
אין אפשרות להסתייגות.

א. אנקוריון:
אני בעד שתהיינה שתי גירסאות.

היו"ר ב. הלוי: נבדוק את הענין אם אפשר להסתייג או להגיש שתי גיוסאות.

סעיף 4: חה"כ ח. צדוק מציע להוסיף לרישא: "לאדם זכות לחירות אישית ולחופש תנועה"
חה"כ י. ארידור מציע לס"ק (ב) רישא: לא יחול על גירוש, הגלייה או הסגרה, אלא רק על מעצר ומאסר. י.ש. בן-שאיר הפנוח להוסיף: לא תישלל זכותו של אדם לפנות לניהול, אם נאסר, נעצר וכו' - כדי לפנוע אפשרות לשלול זכות זאת עפ"י חוק.

א. לבנבראון: אני מסכים להצעתו של חה"כ צדוק להקדים לרישא את המלים: לאדם זכות לחירות אישית ולחופש תנועה.

י. ארידור: ההצעה שלי שנוסחה בהסתייגות היתה לה ששפעות הפוכה. כל מה שאני התכוונתי הוא שיהיה סעיף כללי שמזכה כל אדם לפנות לבית המשפט.

י. קרפ: יש סעיף כזה.

י. ארידור: אם יש סעיף שמזכה כל אדם לפנות לבית המשפט אז אין טעם להתייחס לענין של מאסר ומעצר בסעיף 4 אלא רק באותו ענין שבו מוציאים אדם מתחום השיפוט כי אז יש ענין שמונע ממנו את האפשרות ללכת לבית המשפט.

היו"ר ב. הלוי: זה כבר שייך לסעיף (ב). בסעיף (א) יש הצעה להקדים לרישא את המלים שהציע חה"כ צדוק מי בעד זה?

י. הררי: אני בעד הכנסת ההקדמה אם תהיה יותר בהירות לגבי המלים... בדרך אחרת.

היו"ר ב. הלוי: אני מבין שאתה בעד ההקדמה אבל כל השאלה היא בנוגע לפרוט שנכנס באמצע מאסר, מעצר, הגליה, גרוש או הסגרה ואם בדרך אחרת. המלים בדרך אחרת אינן מספקות אותך אתה רוצה ביטוי יותר חזק.

י. הררי: או להחליש את המאסר. להוציא את כל החלק הפנימי ולכתוב שהגבלה אפשרית רק עפ"י חוק.

כמו-כן אני סבור שיש לפצוא חיבור בין סעיף 4 לבין סעיף 7 שמדבר על חופש התנועה. ולא לבנות את הכל שהגבלה היא רק על מאסר וכו'.

היו"ר ב. הלוי: כתוב: בדרך אחרת זה כולל גם עוצר לילה. יש אפילו חוק זכויות האדם שמכניסים את הענין של 48 שעות. אפשר לכתוב בצורה אבסטרקטית יותר ולא להיכנס לפרטים - זה ענין של טעם. אבל מי שמחפש הבהרה על מאסר או מעצר ימצא אותה פה. המלים: בדרך אחרת, זה כולל את הכל.

א. אנקוריין: אני סבור שיש להשאיר את הסעיף כפי שהוא.

הוחלט: להוסיף לרישא את המלים: לכל אדם זכות לחירות אישית ולחופש תנועה.

היו"ר ב. הלוי:

להלן נוסח הסעיף במלואו: לכל אדם הזכות לחירות אישית ולחופש תנועה. אין שוללים ואין מגבילים זכות זאת, אם ע"י מאסר, מעצר, הגליה, גרוש או הסגרה ואם בדרך אחרת, אלא עפ"י חוק ובהליכים הקבועים בחוק.

רושמים לפנינו שצריך לדון בסעיף 7 גם בהקשר

לסעיף 4.

בישיבה הבאה תיערך הצבעה בנוגע לסעיף 2.

הישיבה נבעלה בשעה 13.15